

**USPOREDNA ANALIZA RAZINE FINACIJSKE AUTONOMIJE I MODELA
UPRAVLJANJA PRIHODIMA ZNANSTVENIH I ZNANSTVENO-NASTAVNIH
INSTITUCIJA U EU**

1. Obrazloženje

Način financiranja znanstvenih i znanstveno nastavnih institucija (sveučilišta i njihovih sastavnica te javnih znanstvenih instituta – u nastavku znanstvenih institucija) unutar Europske unije uvelike se razlikuje. U većini zemalja Unije te se institucije financiraju iz nekoliko različitih izvora – iz sredstava državnog proračuna za temeljno financiranje, iz sredstava državnog proračuna i ostalih javnih izvora za kompetitivne istraživačke projekte, iz školarina i ostalih naknada, te iz ostalih izvora koji obuhvaćaju npr. privatno financiranje kompetitivnih projekata, stručni rad za gospodarstvo (tržište), sredstva ostvarena prodajom (knjiga i časopisa, raznih uporabnih predmeta i sl.), najamnine i zakupnine, intelektualno vlasništvo i ostalo.

Sredstva državnog proračuna za temeljno financiranje su u većini zemalja dominantan izvor financiranja koji čini između 60 i 70 posto prihoda sveučilišta, osim u Velikoj Britaniji i Irskoj gdje je taj udio značajno manji (Aghion i dr., 2008). Sve više jača, međutim, potreba za financiranjem institucija iz drugih izvora, domaćih i međunarodnih, privatnih i javnih. To je, s jedne strane, posljedica ograničenih mogućnosti financiranja javnim sredstvima, a s druge strane posljedica nastojanja tih institucija da usprkos tome sačuvaju svoju konkurentnost kako u pogledu kvalitete obrazovnih usluga koje nude, tako i u pogledu kvalitete i intenziteta znanstvene produkcije.

Modaliteti financiranja znanstvenih institucija u zemljama Europske unije uglavnom su poznati i istraženi, te su dostupne informacije o tome u kojoj mjeri države financiraju njihovu obrazovnu i istraživačku aktivnost te temeljem kojih kriterija. No, daleko je manje saznanja o tome u kojoj mjeri država regulira strukturu rashoda tih institucija, odnosno u kojoj mjeri dopušta autonomiju pojedinih vrsta institucija da samostalno raspodjeljuju prihode ovisno o izvorima tih prihoda. Nije poznato niti ima li država uopće saznanja o tome kako institucije raspoređuju prihode, osobito one koji nisu ostvareni iz javnih izvora. Ova su pitanja posebno relevantna stoga što postoje indicije da je autonomija institucija u pogledu upotrebe prihoda pozitivno korelirana s udjelom financiranja iz kompetitivnih izvora, a time implicitno i sa znanstvenom i obrazovnom izvrsnošću institucija (de Dominicis, Pérez i Fernández-Zubieta, 2011).

Stoga je važno istražiti utjecaj države na alokaciju sredstava, i to kako sveučilišta, tako i istraživačkih institucija, kako bi se uočilo kakva su u članicama Europske unije iskustva u pogledu te regulacije, što ona točno obuhvaća i što bi se moglo smatrati elementima dobre prakse u smislu najpovoljnijih učinaka regulacije na izvrsnost. Ne manje važno, potrebno je istražiti i praksu u pogledu utjecaja sveučilišta ili asocijacije instituta na financijsku autonomiju i korištenje sredstava. U istraživanju bi trebalo obratiti pozornost i pitanju uzima li država kod alociranja financijskih sredstava za temeljno financiranje iz državnog proračuna u obzir prihode institucija ostvarene iz drugih izvora, i na koji način.

2. Struktura istraživanja i glavna pitanja koja će biti obuhvaćena

1. Uvodni dio

U uvodnom dijelu istraživanja treba definirati obuhvat i metode istraživanja. U pogledu obuhvata istraživanja, treba odrediti:

- vrste znanstvenih institucija koje će biti predmet istraživanja: prije svega treba obuhvatiti javne institucije, i to sveučilišta i njihove sastavnice s jedne, i istraživačke institucije (npr. javne institute), s druge strane;
- vrstu regulacije koja će se istraživati (npr. zahtjev države odnosno nadležnog ministarstva, sveučilišta, zajednice instituta i sl., za informacijom o strukturi ukupnih rashoda institucije, postojanje i sadržaj propisa kojima se regulira način upotrebe ukupnih prihoda institucije, postojanje i sadržaj propisa kojima se regulira način upotrebe pojedinih vrsta prihoda prema izvorima i dr.) i
- članice EU-a, uključujući Hrvatsku, čija će iskustva biti predmet istraživanja, s obrazloženjem razloga odabira tih zemalja. Svakako je potrebno uključiti zemlje koje se po veličini i broju stanovnika mogu vjerodostojno uspoređivati s Hrvatskom, primjerice Danska, Finska, Češka, Austrija itd. Uvažavajući ove kriterije moguće je pri tome obraditi i zemlje koje su izvan EU, primjerice Izrael.

U pogledu metoda istraživanja, predlaže se da se detaljne informacije o državnoj, sveučilišnoj i institucionalnoj regulaciji prikupe kako od nadležnih službi na pojedinim ustanovama, tako i od nacionalnih eksperata zbog njihova lakšeg pristupa institucijama i sposobnosti ispravnog tumačenja dobivenih informacija.

2. Rezultati istraživanja i njihova analiza

U drugom dijelu trebalo bi, temeljem prikupljenih rezultata terenskog istraživanja odgovoriti na sljedeća pitanja:

- Kakva je struktura rashoda europskih znanstvenih institucija i u kojoj je mjeri ona determinirana strukturom prihoda?
- U kojoj mjeri institucije samostalno utječu na strukturu svojih rashoda?
- Postoje li propisi na razini države, sveučilišta i/ili zajednice ustanova koji ograničavaju raspolaganje sredstvima iz pojedinih izvora, a osobito sredstvima iz javnih i privatnih izvora za kompetitivne projekte, školarine, prihode ostvarene od prodaje, stručnog rada za tržište, zakupnina i najamnina? Postoje li ograničenja i pravila u pogledu udjela i načina financiranja dodatnog rada na takvim projektima - jednokratne isplate, dodaci za rad na projektu, bonusi itd?
- Do koje mjere su javne institucije obavezne transparentno izvještavati osnivača (prije svega državu, ali i lokalnu samoupravu, opću javnost) o svojim izvanproračunskim prihodima? Utječe li autonomija sveučilišta na javnu dostupnost ovih informacija?

- Utječe li visina financiranja iz ostalih izvora (osim sredstava državnog proračuna za temeljno financiranje) na visinu financiranja iz državnog proračuna?
- Postoje li razrađeni mehanizmi kojima institucije utječu na razinu i tip angažmana zaposlenika (primjerice udio nastave u odnosu na istraživanje, godišnji dodaci, trajno povećanje plaće i sl.), odnosno rade li razliku između produktivnih i manje produktivnih znanstvenika i nastavnika?
- Postoje li granični iznosi (tzv. *capping*) koje zaposlenici mogu ostvariti kroz stručni rad za tržište?

Prilikom odgovaranja na ova pitanja, gdje god je to moguće i potrebno, predlaže se da se navode razlike među vrstama institucija (sveučilišta i njihove sastavnice naspram istraživačkim institucijama).

3. Glavni nalazi i preporuke za nositelje politike u znanosti i visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj

3. Očekivani rezultat

Rezultati istraživanja trebaju biti sadržani u studiji na hrvatskom jeziku, koja će se predstaviti naručitelju projekta.

4. Rok izrade

Studija treba biti dovršena i predstavljena naručitelju u roku ne duljem od 8 mjeseci od potpisivanja ugovora.

Izbor literature:

Aghion, P., M. Dewatripont, C. Hoxby, A. Mas-Colell, i A. Sapir, 2008., Higher aspirations: An agenda for reforming European universities, **Bruegel Blueprint Series**, Volume V., Brussels.

Jongbloed, B., 2010., **Funding higher education: a view across Europe**, European Centre for Strategic Management of Universities, Brussels.

de Dominicis, L., S. E. Pérez i A. Fernández-Zubieta, 2011., **European university funding and financial autonomy**, European Commission Joint Research Centre, Institute for Prospective Technological Studies.

U Zagrebu, 16. lipnja 2016.